

TÜRK HUKUK TARİHİNDE VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA HÂKİMLİK MESLEĞİNE GİRİŞ VE HÂKİM YARDIMCILIĞI#

Nuran Koyuncu*

Ümmügülsüm Gök**

Özet

Hâkimlerin hukuka uygun karar verme yeteneğine sahip olan dürüst ve güvenilir kişiler arasından seçilmesi gerekmektedir. Zira hâkimlik ve hâkimin karar vermesinde etkili olan savcılık ve hâkim yardımcılığı meslekleri, ağır sorumluluk gerektirir. Bu mesleklerin nasıl daha iyi duruma gelebileceği geçmişte olduğu gibi günümüzde de hala önemini koruyan ve çözümler aranan bir konudur. Bu çalışmada geçmişten günümüze Türk hukukunda ve karşılaştırmalı hukukta hâkim olabilme şartları ve mesleğe giriş konusu incelenmiş, günümüze ışık tutması açısından mukayese edilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Bu bağlamda İslam ve Osmanlı hukukunda kadılık ve buna yardımcı meslekler, Cumhuriyet döneminde hâkimlik ve savcılık ile ilgili hukuki düzenlemeler ile karşılaştırmalı hukukta bu hususların nasıl düzenlenmiş olduğu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: kadı, hâkim, savcı, hâkim yardımcılığı, naib

INTRODUCTION TO JUDICIAL PROFESSION IN TURKISH LAW HISTORY AND COMPARATIVE LAW AND ASSISTANT JUDGE

Abstract

Judges should be selected from among honest and trustworthy individuals who have the ability to make decisions in accordance with the law. Because the professions of the prosecution and deputy judges which are effective in judging and the decision of the judge require heavy responsibility. How these professions can get better is still an important issue and solutions are sought in the past. In this study, the conditions of dominance in Turkish law and comparative law from the past to the present and the subject of entry to the profession were examined and solutions were proposed by comparing them in terms of shedding light on the present day. In this context, judicial and judicial professions in Islamic and Ottoman law, legal regulations related to judgeship and prosecution during the Republican period and how these issues are regulated in comparative law are discussed.

Keywords: kadi, judge, prosecutor, deputy judge, naib

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 12.06.2019

Makale Kabul Tarihi: 18.06.2019

* Doçent Doktor, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, nuranaykoyuncu@hotmail.com ORCID: 0000-0002-6696-9733

** Tetkik Hâkimi, Adalet Bakanlığı, ab198913@adalet.gov.tr ORCID: 0000-0002-1051-3139

GİRİŞ

Adaleti sağlamak maksadıyla görevlendirilen hâkimin, hukuka uygun karar verme yeteneğine sahip olan, anlayış ve kavrayışı düzgün, dürüst ve güvenilir bir kişi olması mesleğin yüklemiş olduğu ağır sorumluluğu layığı ile yerine getirebilmesi için önemlidir.¹ Esas itibari ile hâkimlik ağır sorumluluk gerektiren önemli bir meslektir. Hâkimlik ve savcılık mesleğinin nasıl daha iyi duruma gelebileceği geçmişte olduğu gibi günümüzde de hala önemini koruyan ve çözümler aranan bir konudur.

Hâkimlik ve savcılık mesleğini icra eden kişilerin, hayatın her alanından gelebilecek sorunlara çözüm üretebilecek bilgi ve yeteneğe sahip olmaları gerekmektedir.² Bu kişilerin daha mesleğe girmeden ya da aday oldukları dönemde iyi bir şekilde “yetiştirilmiş olmaları” meslek hayatlarında zorlanmadan isabetli kararlar vermelerini sağlayacaktır. Günümüzde hâkimlik mesleğinin etkin ve yetkinliğini artırmaya yönelik düşüncelerden biri olarak mesleğe geçiş öncesinde bir kademe olacak şekilde “hâkim yardımcılığı” müessesesi düşünülmektedir.³ Böylece hâkimlerin mesleğe başlamadan evvel yardımcı sıfatıyla görev yaparak daha iyi yetişmeleri hedeflenmektedir.⁴ Bu çalışmada geçmişten günümüze Türk hukukunda ve karşılaştırmalı hukukta hâkim olabilme şartları ve mesleğe giriş konusu incelenecek, günümüze ışık tutması açısından mukayese edilerek çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

I. İSLAM HUKUKUNDA KADILIK

Hukuki meselelerin çözümü denilince akla kadı, hakem ve müftü gelir. Arapça etimolojisi itibariyle kazâ kökünün ism-i fâili olan kadı, ıstılahta “*insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer’î hükümlere göre çözümlenmek için yetkili makamca tayin edilen kişi*”yi ifade eder.⁵ Hakem bir nevi arabulucudur ve fıkıh eğitimi alması zorunlu değildir. Müftü ise fıkıh başta olmak üzere İslami ilimlerde eğitim görmüş ve bazı meselelere cevap arayan insanların başvurduğu fakihdir. Kadıdan farklı olarak görüşleri bağlayıcı değildir. Dolayısıyla kadı fıkıh eğitimi almış, hukukî uyuşmazlıkları çözmek üzere devlet tarafından tayin edildiği için kararları bağlayıcı olan bir görevlidir.⁶

Hz. Peygamber ilk dönemlerde hâkimlik/kadılık vazifesini bizzat kendisi yerine getirmiştir.⁷ İlerleyen yıllarda coğrafyanın genişlemesi ve Müslüman nüfusun artması üzerine ise bu görevi ifa

¹ **KAHVECİ**, Nuri / **KALENDER**, Abbas, “İlk Dönem İtibariyle İslam Hukukuna Göre Hâkim Tayininde Aranan Kriterler”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, s. 3-4.

² **AKCAN**, Recep, “Hâkimin Vasıfları”, *SDÜHFD*, C.4 S.2, Ankara 2013, s. 271; **KONCA**, Nesibe Kurt, “Hâkim Yardımcılığı Kurumu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *SETA*, 2016, s. 9.

³ 18 Eylül 2018 tarihli haber sitesinde yer alan Adalet Bakanı Abdulhamit Gül’ün açıklamaları için bkz. <http://www.hukukihaber.net/genel/hakim-yardimciligi-geliyor-h245926.html>; Adalet Bakanı Abdulhamit Gül: - "Hâkim yardımcılığı müessesesi üzerinde çalışıyoruz. Ayrıntıları üzerinde halen arayış ve tartışmalarımızın sürdüğü bu sistemde mesleğe geçiş öncesinde bir kademe oluşturmayı öngörüyoruz" .

⁴ **KONCA**, s. 11.

⁵ **ATAR**, Fahrettin, “Kadı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, s. 66; **ERÇİN**, Abdülkadir: “Osmanlı Devleti’nde Kadı ve Şer’i Mahkemeler”, *BAYTAM*, C. 2, S. 1, s. 16; **YILDIRIMER**, Şahban, “İslam Hukukunda Yargıç Etiği”, e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi-www.e-sarkiyat.com- Sayı: VIII, 2012 s. 34.

⁶ **KOÇINKAĞ**, Mansur, “Hicri İlk İki Asırda Irak’ta Görev Yapan Kadılar”, *Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, S. 11, s. 30.

⁷ **ORTAYLI**, İlber, “Osmanlı Kadısı Tarihi Temeli ve Yargı Görevi”, *AÜSBFD.*, C. 30, s. 117; **EKİNCİ**, Ekrem Buğra, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*, 2004, 1. Baskı, Arı Sanat Yayınları, İstanbul s. 23; **BOZATAY**, Şeniz Anbarlı / **DEMİR**, Konur Alp, “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir

edecek görevlilerin tayinlerini yapmıştır.⁸ Bu görevin tevdi edildiği ilk kişiler Mua'z b. Cebel ile Hz. Ali olmuştur.⁹ Hz. Peygamber döneminde yapılan tayinlerin Hz. Peygamberin esas karar merci olmaya devam etmesi nedeniyle daha ziyade Hz. Peygambere yardımcı bir mahiyet arz ettiğini kabul etmek gerekir.

Hz. Ömer ise merkezdeki kadıları kendisi atamış ve merkezi olmayan bölgelerdeki atama işinde ise valileri görevlendirmiştir.¹⁰ Mısır'ın fethiyle buraya atanan vali, valilerce yapılacak ilk kadı tayinini gerçekleştirmiştir.¹¹ Atanan kadılar buldukları yerde devlet otoritesine vekâleten, yargı görevlerini yürütmüşlerdir.¹² Hz. Ömer döneminde yargıya ilişkin önemli esasların belirlendiği görülmektedir. Kadılık Hz. Osman döneminde de gelişimini sürdürmüş hatta yargılama faaliyetinin yürütüleceği özel bir alan inşa edilmiştir.

Hz. Peygamber ve Raşid halifeler dönemindeki yargılama faaliyetinin ortak özelliği devlet başkanı olan halifelerin yargı erki ile bizzat ilgilenmeleri ve kararlar verebilmeleridir. Yargının yürütmeden ayrılması ilk kez Emeviler döneminde gerçekleşmiştir. Abbâsîler, kendisinden önceki İslâm devletlerinden farklı olarak kadıların valiler tarafından atanma usulünü uygulamamış kadıların atamaları bizzat halife tarafından yapılmıştır. Hârûnürreşîd'ten itibaren, kadıların ataması ve yönetilmesi için başkadı olarak "Kâdî'l-kudât" unvanı verilen bir makam oluşturuldu.¹³ İslam hukukunda kadılara yargısal faaliyetleri sırasında müdahale edilemeyeceği esası benimsenmiş ve bu da yargıda bağımsızlığın önemli bir göstergesi olmuştur.¹⁴

Kadı/hâkim olacak kişilerin mesleğe kabul edilme yöntemleri geçmişte fukaha arasında tartışılmış ve İslam hukuk doktrininde geliştirilmiş görüşler çerçevesinde; hâkimlik özelliği taşınmasından dolayı doğrudan tayin, sınavla belirleyerek tayin ve aday gösterme yolu ile tayin olarak belirlenmiştir.

Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'yi ataması hâkimlik özelliği taşınmasından dolayı yapılan tayine örnek olarak gösterilebilir. Sınavla belirleyerek tayin, kadılık görevine atanacak olan kişinin, makamın gerektirdiği nitelikleri haiz olup olmadığını belirlemek amacı ile bir sınava tabi tutulmasıdır. Örnek olarak Hz. Muhammed'in Muaz b. Cebel'i görevlendirirken sorular sorması ve yeterli olduğuna kanaat getirince bu göreve ataması gösterilebilir. Aday gösterme yolunda ise mevcut

Değerlendirme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 75; **BERKİ**, Ali Himmet, *İslâm Şariatinde Kaza (Hüküm ve Hâkimlik) Tarihi ve İftâ Müessesesi*, 1962, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, s. 9.

⁸ **İMAMOĞLU**, Hüseyin Vehbi, "Hz. Peygamber Döneminde Hukuksal Gelişim ve Yargısal Örgütlenme", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 2, s. 161; **BOZATAY/DEMİR**, s. 75; **KAHVECİ/KALENDER**, s. 6.

⁹ **YILDIRIMER**, s. 48; **ORTAYLI**, s. 117.

¹⁰ **KAHVECİ/KALENDER**, s. 7; **BERKİ**, s. 11.

¹¹ **ORTAYLI**, s. 117.

¹² **KAHVECİ/KALENDER**, s. 8.

¹³ **GÖL**, Yavuz Selim, "Abbâsîler Döneminde Kâdî'l-Kudâtlık", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, Sayı 1, Bahar 2018, s. 12 vd.

¹⁴ **ÖZKORKURT**, Nevin Ünal, "Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı'da ve Günümüz Türkiye'sinde Yargıya Genel Bir Bakış", *AÜHFD.*, C. 57, S. 2, s. 225 vd.

kadının görevden ayrılması gerektiğinde görevi sona ermeden yerine başkasını aday olarak göstermesidir.¹⁵

İslam hukukunda, hâkim olabilmek için bulunması gereken özellikler olarak, Müslüman olması, erkek olması, akıllı ve baliğ olması, hür olması, adaletli, ilim sahibi yani müçtehit olması, göz, dil, kulak gibi duyu organlarının sağlam ve sıhhatli olması şartları sayılmıştır.¹⁶ İslam hukukçuları, hâkimin (kâdı) akıllı, ergin, hür, Müslüman, işiten, gören ve konuşan bir kimse olması gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Hâkimin adil, müçtehit ve erkek olması gibi bazı şartlar da ise farklı görüşler bulunmaktadır.¹⁷

II. OSMANLI DEVLETİ'NDE HÂKİM/KADI

Osmanlı Devleti'nde yargı teşkilatının en önemli görevlisi kadıdır. İlk kadı olan Dursun Fakih, daha kuruluş aşamasında iken Osman Gazi tarafından tayin edilmiştir.¹⁸ Osmanlı Devleti'nde kadı olmak için bir takım niteliklere sahip olmak gerekir¹⁹. Ayrıca tahsil şartının sağlanması ve meslekte belirli sürelerin kat edilmesi önem arz eder. Bu yönü itibari ile Osmanlı Devleti, diğer İslam devletlerinden ayrılarak daha gelişmiş bir sistem ile kadılığı meslek olarak görmüştür.²⁰

Kadılar, belirli bir tahsil almaları için medreselerde eğitim görmeleri gerekirdi. Medreseler kadının da içerisinde bulunduğu ilmiye sınıfının yetiştiği yerlerdir.²¹ Medrese eğitiminin başarı ile bitirilmesinden sonra mesleki hiyerarşiye girilebilir ve taşraya belirli süreler için kadı olarak atanabilirlerdi.²² Klasik dönemde kadılar idari olarak kazaskerlere, kazaskerler de sadrazamlara bağlı iken, Tanzimat'tan sonra meşihata bağlanmışlardır²³. Kadılık, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemlerinde oldukça saygın bir meslek iken son yüzyıllarda diğer kurumlarda olduğu gibi bir takım bozulmalar yaşamıştır.²⁴

¹⁵ **KAHVECİ/KALENDER**, s. 10-16.

¹⁶ **ORTAYLI**, s. 118-119; **ATAR**, Fahrettin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Ankara 1979, s. 93 vd. ; **FENDOĞLU**, Hasan Tahsin, “ İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda, Yargı Bağımsızlığı”, 1996, Beyan Yayınları, İstanbul, s. 228 vd. ; Hâkimde aranan vasıflar için bkz: İslam Hukukundaki mahkeme teşkilatı için ayrıca bkz: **ÜÇÖK**, Coşkun / **MUMCU**, Ahmet / **BOZKURT**, Gülnihal, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 101 vd. ; **CİN**, Halil / **AKGÜNDÜZ**, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi 1: Kamu Hukuku*, Timaş Yayınları, 1990.

¹⁷ **KOŞUM**, Adnan, “İslam Hukukunda Kadının Yargıçlığı Problemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2003/1, S. 10, s. 63-75.

¹⁸ **KILIÇ**, Cihan, “Osmanlı İlmiye Teşkilatında Kariyer Sistemi”, *TARR*, C.3, S.1, s.153; **İPŞİRLİ**, Mehmet, “Osmanlı İlmiye Mesleği Hakkında Gözlemler, The Journal Of Ottoman Studies VII-VIII, Osmanlı Araştırmaları VII-VIII”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 7-8, 1988, s. 273-285; **EKİNCİ**, s. 418; **BERKİ**, s. 55; **ERÇİN**, s. 16.

¹⁹ **UYGUR**, Gülriş, “Hukuk Etiğine Giriş”, bkz. http://www.bahum.gov.tr/bahumetik/kose_yazileri/makale_yazi/1_makale.htm (Erişim Tarihi: 31.01.2019); **YILDIRIMER**, 2012: 34.

²⁰ **ORTAYLI**, s. 120; **BOZATAY/DEMİR**, s. 80.

²¹ **ARIK**, Feda Şamil, “Osmanlı'da Kadılık Müessesesi 1”, *OTAM*, S. 8, s. 2; **ORTAYLI**, s. 120-121; **KILIÇ**, s. 154-155; **İPŞİRLİ**, Mehmet, “Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülâzemet Sisteminin Önemi ve Rumeli Kadıaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülâzemet Kayıtları”, *GDAAD.*, S. 10-11, 1983, s. 221-231; **İPŞİRLİ**, 1988, 273-285.

²² **ORTAYLI**, s. 121; **KILIÇ**, s. 155-156-157; **İPŞİRLİ**, 1983, 221-231; **İPŞİRLİ**, 1988, 273-285.

²³ **BERKİ**, s. 67.

²⁴ **KILIÇ**, s. 168; **İPŞİRLİ**, 1988, s. 274; **İPŞİRLİ**, 1983, s. 224; **FEYZİOĞLU**, Hamiyet Sezer / **KILIÇ**, Selda, “Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu (Kadis und Stellvertreten vor der Tanzimat-Ara), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIV/ 38, Ankara,

Kadılar davalara bakabilecekleri idari sınırlar ile bağılıdır ve ancak bu idari sınırlar içerisinde gerçekleşen davalara bakabilirlerdi. Bu alan içerisinde onlara yardımcı olabilecek nâibler atayabilirler ve keşif, şahit dinlenmesi gibi işleri onlara yaptırabilirlerdi. Nâibler yaptıkları işlerde kadının onayını da almak zorundaydılar ve azilleri de kadı tarafından gerçekleştirilirdi²⁵. Günümüzde uygulanmaya başlanacak olan hâkim yardımcılığı müessesesi Osmanlı'da naiplik olarak uygulanmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde, diğer İslam devletlerinde olduğu gibi kadı/hâkim olacak kişilerde bazı özellikler ve nitelikler aranmaktaydı.²⁶ Mecelle'nin 1792. madde hükmüne göre “*Hâkim; hakîm, fehîm, müstakîm, emîn, mekîn ve metîn olmalıdır.*”²⁷ 1793. madde hükmüne göre ise “*Hâkim, mesail-i şer’iyye ve fıkhiyyeye ve usuli muhakemeye vakıf ve deavi-yi vakıayı onlara tatbikan fasl ve hasma muktedir ve müteverri ve mütedeyyin olmalıdır.*” 1794'te ise “*Hâkimin temyiz-i tâmmе muktedir olması lâzımdır. Binaenaleyh sagîr ve ma'tûh ve a'mâ ve tarafeynin savt-ı kavîlerini işitemiyecek mertebe sagîr olan kimesnenin kazası câiz değildir*” denilmektedir.

Kadı olabilmek için medrese eğitimi zorunlu idi. Bu okulun öğrencilerine “danişmend” denilmekteydi²⁸. Medrese eğitimini tamamlayanlar, göreve başlamadan önce padişahтан icazet alırlardı.²⁹ Mesleğe kabulden önce önemli bir merkezde bulunan kadı mahkemelerinde staj görmeleri gerekmektedir. Bunun için adaylar büyük kadılıklara stajyer olarak gönderilirler, mevleviyet payesini haiz bu kadıların yanında bir süre çalışıp İstanbul'a gelirlerdi³⁰. Bir yıl da “mülazemet” olarak beklendikten sonra alt kademedeki kazalardan birinin kadılığına tayin olurlardı.³¹

Mülazemet, medrese mezunlarının belirli aşamalardan sonra kadı veya müderris olabilmek için sıra beklmeleri ve bu sırada mesleki tecrübe kazanmaları anlamına gelmektedir. Kadı olmak isteyen kişi, ilmiye sınıfına dâhil olmak için “*mevâlî derecesindeki kadılar, üst düzey ilmiye temsilcileri veya ellili seviyede görevli müderrislerin*” hizmetinde bulunmalıydı.³² Hizmetini tamamladıktan sonra ilmiye mensubu tarafından verilen tezkire ile mülazım olduğu belirtilir ve görevi isminin yanına yazılırdı. İlgili tezkire padişaha arz edilip onaylandıktan sonra ruzname defterine kayıt edilir, mülazım olarak atanmak için sırasını beklerdi. Mülazemette geçirilen süre iki yıldan on yıla kadar değişebilmekteydi.³³

2005, s. 31; DOĞAN, Recai, “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”, *AÜİFD*, C. 37, S. 1, 1997, s. 412

25 **ARIK**, s. 26; **BOZATAY/DEMİR**, s. 83; **BERKİ**, s.15, **FEYZİOĞLU/KILIÇ**, s. 45.

26 **ANIL**, Yaşar Şahin, *Osmanlı'da Kadılık*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 58.

27 **İLHAN**, Cengiz, *Günümüz Türkçe'siyle Mecelle*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 568; **ÖZKORKURT**, s. 225 vd.; Bu maddeleri çeviren için bknz: **SANCAK/KIYAK**, s. 60; **PINAR**, Atilla, “Yerelden Evrensel Mütevazı Bir Türk Katkısı, Türk Hukukunda Hâkimin Vasıfları, Ahlak ve Adabı”, *TBB Dergisi*, 2013, S. 104, s. 327, 339.

28 **YILMAZ**, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, 5. Bası, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 1996, s. 176; **ORTAYLI**, s. 121; **DOĞAN**, s. 411.

29 **İPŞİRLİ**, 1983, s. 223; **KILIÇ**, s. 156; **ERÇİN**, s. 17; **DOĞAN**, s. 409.

30 **CİN**, Halil-**AKYILMAZ** Gül, *Türk Hukuk Tarihi*, Sayram Yay., Konya, 2011, s. 121.

31 **UZUNÇARŞILI**, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, 2014, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 94; **ORTAYLI**, 1975, s.121; **KILIÇ**, s. 154-155.

32 **KILIÇ**, s. 155.

33 **KILIÇ**, s. 154-155.

1839 Tanzimat Fermanı, Osmanlı hukuk sisteminde büyük değişim sürecini başlatmıştır.³⁴ Bu değişimle birlikte giderek bozulan mesleği kurtarmak, kadıların ortak bir müfredat ile yetiştirilmelerini sağlamak amacıyla 1855 tarihinde “Muallimhâne-i Nüvvâb” kurulmuştur. 1883’te müfredatını yenileyen mektebin adı 1908 yılında “Mekteb-i Kuzât” olarak değiştirilmiştir³⁵.

Diğer yandan batılı usuldeki mahkemelerin kuruluşuyla birlikte medrese eğitimi almış kadı ve naipilerin dışında, formel hukuk eğitimi almış kişilerin yetişmesi zorunlu hale geldi. İlk olarak nizamiye mahkemeleri için gerekli personel yetiştirmek zere 1870 yılında “Kavanin ve Nizamât Dershanesi” kuruldu. Ancak hukuk mektebinin ilk adımını olan bu dersane ihtiyacı karşılayamadı. Hukuk eğitiminin yüksek öğrenim seviyesindeki ilk oluşumu, 1874 kurulan “Mekteb-i Hukuk-ı Sultani”dir. 1880 yılında Adliye Nezareti’ne bağlanan mektep “Mekteb-i Hukuk-ı Şahane” olarak yeniden açıldı. 1886 yılında Maarif Nezareti’ne devredilen hukuk mektebi, 1909 yılında Darülfünun’a bağlanana kadar bağımsız olarak varlığını devam ettirdi.³⁶

1879’da “*Mehâkim-i Nizâmiyenin Teşkilâtı Kanun-ı Muvakkati*” ile son düzenlemeler yapılarak savcılık avukatlık ve noterlik gibi kurumlar sisteme dâhil edilmiştir.³⁷

III. CUMHURİYETİN İLANI İLE HÂKİMLİK MESLEĞİ

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra var olan hukuk düzeninin yenilenmesi amacı ile hukuksal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile 1923 yılında Adalet Bakanlığı bir talimatname çıkararak yürürlükte bulunan kanunların yenilenmesi amacı ile komisyonlar kurmuş ve 19 Mayıs 1924 tarihli talimatname ile çok acele modern kanunlar istemiştir. Bu dönemde hızlı bir şekilde resepsiyon sürecine girilmiş ve ülkemizdeki uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak mevzuatlar, yabancı ülkelere iktibas edilen kanunlardan oluşmuştur.³⁸

Türkiye Cumhuriyeti’nin günümüzden ilk oluştuğu zamana kadar geçmişe baktığımızda şu an yürürlükte bulunan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu, hâkimler ve savcılar hakkında düzenlenen üçüncü kanunumuzdur. İlk Hâkimler Kanunu, kanun iktibaslarının yapıldığı resepsiyon sürecinde çıkarılan 1926 yılında kabul edilen 766 sayılı Hâkimler Kanunu’dur. Bu Kanun çok fazla yürürlükte kalmamış ve 1934 yılında yeni 2556 sayılı Hâkimler Kanunu ile ilga edilmiştir. 2556 sayılı Hâkimler Kanunu 1982 yılına kadar yürürlükte kalmış ve zamanın gereklerine göre bazı maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.

³⁴ ERÇİN, s. 20; FEYZİOĞLU/KILIÇ, s. 49.

³⁵ ÇAKILCI, Diren, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü’l-Kuzât”, *Mediterranean Journal of Humanities* mjh.akdeniz.edu.tr III/1, 2013, s. 89.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. KOYUNCU, Nuran, “Hukuk Mektebinin Doğuşu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, Y. 2012, S. 3, s. 163 vd.

³⁷ BOZATAY/DEMİR, s. 86; KONCA, s. 19.

³⁸ IŞIKTAÇ, Yasemin, “Türk Hukuk Devriminin Felsefesi”, *MÜSBED*, Atatürk’ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 2006, s. 117.

A. 766 SAYILI HÂKİMLER KANUNU³⁹

Cumhuriyetin ilanından sonra ilk hâkimler kanunu, 03.03.1926 tarihinde kabul edilip 20.03.1926 tarihinde yayınlanan 766 sayılı Hâkimler Kanunu'dur. Bu Kanun hâkimleri iki sınıfa ayırarak düzenlemiştir. Birinci sınıfta, ilk derece mahkemesi hâkimleri, icra reis ve yardımcıları, savcılarla yardımcıları, sorgu hâkimlerini; ikinci sınıfta, temyiz mahkemesi hâkimleri, başsavcılar ve müsteşarları yer almaktadır. 766 sayılı Hâkimler Kanunu, hâkimlik sınıfına girme şartlarını düzenlemiş ve bunun öncesinde bir adaylık ya da yardımcılık kurumunu düzenlememiştir.

Hâkimlik sınıfına giriş şartlarını ise 766 sayılı Kanun m.2'de "*Türk vatandaşı olmanın yanında, yirmi yaşını doldurmuş olmak, askerliğini yapmış olmak ya da askerlikle ilişiği olmamak, bulaşıcı hastalığı ve göreve engel başka bir rahatsızlığı bulunmamak, ağır hapis cezası, görevi kötüye kullanma ya da namus ve haysiyete dokunur suçtan ceza almamak, hukuk fakültesi ya da hukuk mektebi mezunu olmak gibi, şeklinde düzenlemiştir. Şartları sağlayanların bir mahkeme yanında zabıt yazma işini en az altı ay yapmak suretiyle uygulama deneyimi kazanmaları*" öngörülmüştür.⁴⁰ Mecelledeki gibi hâkimde bulunması gereken vasıflar bu kanunda belirtilmemiş sadece hâkimlik sınıfına giriş için dikkate alınacak fiziki şartları belirtilmiştir.

B. 2556 SAYILI HÂKİMLER KANUNU

04.07.1934 tarihinde kabul edilip 14.07.1934 tarihinde yayınlanan, 2556 sayılı Hâkimler Kanununun çıkarılması ile 766 sayılı Hâkimler Kanunu ilga olmuş ve hâkim olmadan önce adaylık kurumu, adaylıktan sonra ise yardımcılık sınıfını düzenlemiştir. Hâkim yardımcılığına alımlarda aranan fiziki şartları ise Kanun şu şekilde düzenlenmiştir:

*"Türk olmak, yirmi bir yaşını bitirmiş ve otuz yaşını geçmemiş olmak, askerlik fiilî hizmetini yapmış veya askerliğe elverişli olmadığı anlaşılmış bulunmak, başkasına geçer hastalığı, vazifesini gereği gibi yapmağa mâni olabilecek vücut veya akılca bir arızası bulunmamak, yabancı ile evli olmamak, bir Türk hukuk fakültesinden veya mektebinden mezun olmak veya mülkiye mektebinden mezun olup da noksan kalan derslerden hukuk fakültesinde imtihan vermiş olmak veya yabancı bir memleket hukuk fakültesinden mezun olup da Türkiye hukuk fakülteleri programlarına göre noksan kalan derslerden imtihan ile tasdikname almış bulunmak, şeref ve haysiyeti muhil bir suçtan mutlak surette ve bir' cürümden dolayı üç ay veya daha fazla hapis cezası ile mahkûm bulunmamak veya bu kabil suçlarla hapsi müstelzim herhangi bir cürümden dolayı ceza takibi altında bulunmamak, sarhoşluğu, kumar oynamağı adet edinmiş, kumar oynatmış, ahlâk ve suretçe hâkimliğe yaraşmayacak bir hal ile dile gelmiş olmamak şarttır."*⁴¹

766 sayılı Hâkimler Kanunu'nda adaylık bulunmadan direk hâkim sınıfına girilebilirken 2556 sayılı Hâkimler Kanunu bu uygulamayı değiştirmiştir. 2556 sayılı Hâkimler Kanunu öncelikle adaylığı düzenlemiştir. Adaylıktan sonra yardımcılığa geçebilmek için iki yıl kadar süren adaylık

³⁹

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400766.pdf (Erişim Tarihi 26.01.2019)

⁴⁰ 20/03/1926 tarihli 766 Sayılı Hâkimler Kanunu m.d. 1 ve 2.

⁴¹ 14.07.1934 tarihli 2556 Sayılı Hâkimler Kanunu.

stajının sonunda adaylığı bitirme sınavında başarılı olma ve kabule mani hal olmama şartlarını aramıştır. 2556 sayılı Hâkimler Kanunu adaylığı bitirme diğer bir tabirle yardımcılığa geçmek için yapılan bu sınavları Ankara ilinde yapılmasını düzenlemiştir. Bu sınavdan başarılı olanlar yardımcılığa hak kazanmakta; hâkimlik ya da savcılık mesleklerinden hangisini icra etmek isterlerse arzularını Vekillîğe bildirerek kanunda belirlenen şartlar dâhilinde seçtikleri meslekte görevlerini yapabilmektedirler.

C. 2802 SAYILI HÂKİMLER VE SAVCILAR KANUNU

Türkiye’de adli yargıda hâkimlik ve savcılık mesleği ile idari yargı hâkimlik mesleğine giriş aynı kanun olan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nda düzenlenmiştir.

11.02.2017 tarih ve 29976 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu’nun 16. Maddesi ile Anayasa’nın “Askeri Yargı” başlıklı 145. maddesi ilga olmuştur. Askeri yargı hâkimliğini düzenleyen 357 sayılı Askeri Hâkimler Kanunu da yürürlükten kaldırılmıştır.⁴² Yürürlükten kaldırılan bu kanun ile de askeri hâkim ve savcı adaylığına ilişkin alımlar son bulmuştur. Böylece hâkim ve savcılık mesleğinde sivil ve askeri ayrımı kalkmıştır.

Hâkimlik ve savcılık meslekleri tek kanun olan Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nda düzenlenmiştir. Adli hâkim ve savcı adaylığı ile idari hâkim adaylığına alınmaya ilişkin düzenlemeler ve alım usulüne ilişkin farklılıklar dışında genel olarak benzerdir.⁴³

Adli yargıda hâkimlik ve savcılık mesleğine girebilmek için ayrı sınavlar yapılmayıp ortak sınav sonucunda başarı sağlayanlar aday olarak mesleğe girebilmekte ve adaylık döneminde Hâkim ve Savcı Adaylarının Meslek Öncesi Eğitimlerine İlişkin Yönetmeliğin geçici 8. maddesine göre hâkimlik ve savcılık ayrımı yapılmaktadır. Buna göre, “*Bu yönetmeliğin geçici 6 ncı maddesi uyarınca meslek öncesi eğitimlerinin üç ayını tamamlayıp, hazırlık eğitimlerini yapmak üzere görevlendirilmeyen adli yargı hâkim ve savcı adayları, bu Yönetmeliğin 10 uncu maddesine göre hâkimliğe veya Cumhuriyet savcılığına atanacak şekilde ayrılarak görev stajına başlatılabilirler.*” İdari yargıda hâkim adayı olabilmek için adli yargıdan ayrı olarak yapılan yazılı sınava girilmektedir.

Hâkim ve savcı olmak için öncelikle hâkim ve savcı adayı olunması gerekmektedir. Hâkim ve savcı adaylığına giriş için de öncelikle yapılan yazılı yarışma sınavı ve mülakatta başarılı olunması gerekmektedir. Adli yargı ile İdari yargı ayrılmasının nedeni, yazılı sınavlarının ve sorulan konuların ayrı olmasıdır.

Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 9/A maddesi gereği yazılı sınavı Adalet Bakanlığı ile imzalanacak protokole göre Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi yapmaktadır. 23.01.2017 tarihli 680 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 9/A maddesinde yer alan “*yazılı sınavda yüz tam puan üzerinden en az yetmiş puan almak kaydıyla en yüksek puan alandan başlamak üzere, sınav ilanında belirtilen kadro sayısının iki katı fazlasının*

⁴² <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html>

⁴³ AVCI, Mustafa, “Adli, İdari ve Askeri Hâkimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *AÜHFD*, C. 61, S. 3, 2012, s. 887.

mülakata çağrılması” hükmünden “en az yetmiş puan almak kaydıyla” ibaresi çıkarılmış ve yazılı sınavda yüz tam puan üzerinden en yüksek puan alandan başlamak üzere, sınav ilanında belirtilen kadro sayısının iki katı fazlası mülakata çağrılacağı belirtilmiştir. 23.01.2017 tarihli 680 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 08.03.2018 tarihli 7072 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun ile kabul edilerek kanunlaşmıştır. 28.02.2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 7165 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu’nun 4 üncü maddesi “24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 9/A maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “üzerinden” ibaresinden sonra gelmek üzere “en az yetmiş puan almak kaydıyla” ibaresi ve fıkraya aşağıdaki cümle eklenmiş, altıncı ve dokuzuncu fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, yedinci ve sekizinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

Adli yargı hâkim ve savcı adaylığı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nda düzenlenmiştir. Adli yargı hâkim ve savcı adaylığı yazılı yarışma sınavına hukuk fakültesinden mezun olanlar girebilmektedir. Avukatlık mesleğinden hâkim veya savcı olmak isteyenler ise şartları taşıdıkları takdirde hem avukatlık mesleğinden adli yargı hâkim ve savcı adaylığı yazılı yarışma sınavının yanında mezunlar için açılan adli yargı hâkim ve savcı adaylığı yazılı yarışma sınavına girebilmektedirler. Buradaki fark avukatlık mesleğinden adli yargı hâkim ve savcı adaylığı yazılı yarışma sınavı ile aday olanların aldığı eğitim süresinin, mezunlardan adli yargı hâkim ve savcı adaylığı yazılı yarışma sınavı ile aday olanların aldığı eğitim süresinden kısa olmasıdır.

Yazılı yarışma sınavında sadece alan soruları sorulmamakta bunun yanında, avukatlık-adli yargı hâkim ve savcı adaylığı yazılı yarışma sınavı ve idari yargı ile avukatlık-idari yargı hâkim adaylığı yazılı yarışma sınavı ile ortak olan genel yetenek ve genel kültür konularından da sorulmaktadır. Genel yetenek ve genel kültür konularından; Türkçe, matematik, Türk kültür ve medeniyetleri, Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi ve temel yurttaşlık bilgileri sorulmaktadır. Alan konularından; anayasa hukuku, medeni hukuk, borçlar hukuku, hukuk yargılama usulü, ticaret hukuku, icra ve iflas hukuku, ceza hukuku, ceza yargılama usulü, idari yargılama usulü ve idare hukuku, sorulmaktadır.

İdari yargı hâkim adaylığı ile adli yargı hâkim ve savcı adaylığına alım şartları bazı istisnalar dışında benzerdir. Her ikisi de Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 8. Maddesinde ayrımlar belirtilerek düzenlenmiştir. Adli yargı hâkim ve savcı adaylığına alımlarda açılan mezunlardan alım ile avukatlık mesleğinden alımlar için açılan iki farklı sınav, idari yargı hâkim adaylığı için de geçerlidir. Yazılı yarışma sınavında alan konularından; anayasa hukuku, idare hukuku, idari yargılama usulü, hukuk yargılama usulü, borçlar hukuku (genel hükümler), medeni hukuk, ceza hukuku (genel hükümler), vergi hukuku, vergi usul hukuku ve maliye-ekonomi, sorulmaktadır.

Bahsedilen yazılı yarışma sınavında Ölçme Seçme Yerleştirme Merkezi tarafından açıklanan sınav sonucunda başarılı olan adaylar Adalet Bakanlığı’nın belirlediği tarihlerde 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 9/A maddesinde belirtilen ölçütlere göre yapılan mülakata katılmak üzere çağrılırlar. 2802 sayılı Kanun 9/A maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

“Mülakat, ilgilinin; Muhakeme gücünün, bir konuyu kavrayıp özetleme ve ifade yeteneğinin, genel ve fizikî görünümünün, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğunun ve liyakatinin, yetenek

ve kültürünün, çağdaş bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığının, puan vermek suretiyle değerlendirilmesi yöntemidir.”⁴⁴

Ülkemizde avukatların, noterlerin, hâkim ve savcılarının mesleğe girmeden önce ayrı ayrı staj yapmaları benimsenmiştir. Bu kapsamda bizim konumuz olan hâkim ve savcı adaylığı eğitimleri anlatılacaktır.⁴⁵ Avukatlıktan hâkim ve savcı adaylığına atananların meslek öncesi eğitim süresi altı ay olup hazırlık eğitimi ve staj dönemi olmak üzere iki dönemden oluşuyordu. 28.02.2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 7165 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu’nun 5 inci maddesi ile “Adaylık süresi iki yıldır. Avukatlık mesleğinden adaylığa alınanlar için bu süre bir yıldır. Adaylık, eğitim ve staj olmak üzere iki dönemden oluşur.” şeklinde değiştirilmiş ve avukatlık mesleğinden hâkim ve savcı adaylığına geçen kişilerin alacakları eğitim süresi uzatılmıştır.

15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi nedeni ile 23.07.2018 tarih ve 29779 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “*Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname*”nin 3/2. maddesi gereği yürürlüğe girdiği tarihte “*adli ve idari yargı hâkim ve savcı adayı olarak görev yapanlar, geçirdikleri süreye bakılmaksızın*”⁴⁶ Adalet Bakanlığı’nın teklifi üzerine Hâkim ve Savcılar Kurulu’nun kabulü üzerine, hâkimlik ve savcılık mesleğine atanabileceği belirtilmiş ve bunun üzerine beş bin civarında hâkim ve savcı adayı bitirme yazılı ve sözlü sınavı sonrası mesleğe kabulleri yapılarak atanmıştır.

Adli yargıda hâkim ve savcı ile idari yargıda hâkim olabilmek için öncelikle hâkim ve savcı adayı olarak atanmak gerekir. Adayların eğitimleri sonunda mesleğe kabulden hemen önce adaylar eğitim sonu yazılı sınavdan ve sözlü sınavdan başarılı olmaları gerekmektedir. 2802 sayılı Kanunun 13 üncü maddesi gereği eğitim sonunda yapılan yazılı ve sözlü sınavda başarılı olan adayların mesleğe kabullerine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca karar verilir. Mesleğe kabule ya da kabul edilmemeye karar veren Hâkimler ve Savcılar Kurulu’dur. Mesleğe kabulü yapılan adaylar hâkim ve savcı olarak kura çekmek sureti ile asıl görevlerini yapmak üzere atanırlar.

IV. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA MESLEĞE KABUL ESASLARI

Türkiye özelinde hâkimlik mesleği ile ilgili tarihsel gelişimden sonra karşılaştırmalı hukukta bu hususun düzenlenme şekillerine yer verilecektir. Bu bağlamda Almanya, Avusturya ve Fransa ülkelerindeki hukukî düzenlemeler örnek olarak seçilmiştir. Bu ülke mevzuatlarında hâkim olmak için aranan şartlar ve eğitimleri ile hâkim yardımcılığı müessesesinin nasıl düzenlendiği ele alınacaktır.

⁴⁴ Bkz. Mülâkat, yukarıdaki bentlerde yazılı özellikler her biri yirmişer puan üzerinden değerlendirilerek yapılır. Mülâkat Kurulunun her bir üyesi tarafından verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Başarılı sayılmak için, üyelerin yüz tam puan üzerinden verdikleri notların aritmetik ortalamasının en az yetmiş olması şarttır.

⁴⁵ ARSLAN, Ramazan / TAŞPINAR, Sema: “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi”, *AÜHFD*, C. 53, S. 1, 2004, s. 2.

⁴⁶ Adaylık süresi kanunda belirtilmiş ve bu sürede eğitim alarak tamamlanması gerekmektedir. Fakat geçirdikleri süreye bakılmaksızın şeklinde gelen hüküm ile aldıkları eğitimde geçirdikleri süreye bakılmaksızın, bir başka deyiş ile on bir ay eğitim gören kişiler dahi atanabilir.

A. ALMANYA

Almanya'nın federal bir yapısı olması nedeni ile hem federal hem de eyalet düzeyinde yasalar bulunmaktadır. Hukuk öğrenimi ve staj eğitimi, Hukukçu Eğitim Yasası'nda yer alır.⁴⁷

Hukuk fakültesi öğrencileri, ortalama beş yıllık bir eğitimin sonunda birinci devlet sınavına girerler. Bu sınava ancak iki kez girilebilmektedir.⁴⁸ Burada anlaşılan hukuk fakültesinde alınan eğitimin mezunlar için yeterli olup olmadığının tespiti devlet sınavı ile yapılmaktadır.

Devlet sınavı sonuçlarına göre kişiler puan sıralamasına tabi tutulmaktadır. En başarılı olanlar noter, ardından gelenler ise hâkim olmaktadır.⁴⁹ Staj eğitimi burada meslek ayrımı yapılmaksızın avukatlık stajını, hâkimlik ve savcılığı da kapsamaktadır.⁵⁰ Burada “tek tip hukukçu” (Einheitsjurist) kavramı da kullanılmaktadır. Staj eğitimi iki yıl olup aşamaları şu şekildedir;

“1. Üç ayı savcı veya ceza mahkemesinde, beş ayı ilk derece hukuk mahkemesinde, toplam sekiz ay olmak üzere, mahkeme stajı,

2. İdare ve vergi mahkemeleri ile sosyal mahkemelerde veya Almanya İdari Bilimler Üniversitesi'nde ya da herhangi bir kamu hukuku enstitüsünde üç ay, kamu kurumları stajı,

3. Altı ve dört aylık, iki ayrı bölümde toplam on ay, avukatlık stajı,

4. Anılan dört aşamadaki mercilerden birinde ya da özel sektörde hukuk ile ilgili faaliyet gösteren bir kurumda toplam üç ay, seçmeli staj, şeklindedir.”⁵¹

Stajın on sekizinci ayında devlet sınavına girilir ve başarı ile geçenler hâkim-savcı olmak isteyenler Adalet Bakanlıklarına başvururlar, avukat olmak isteyenler de baroya kaydolarak mesleğe başlarlar. Eyalet Bakanlıkları kendi belirleyecekleri ölçütlere göre hâkim ve savcı alımı yapmaktadırlar.⁵²

Alman Hâkim Kanunu'na göre, hâkim ve savcılar açısından mesleğe kabulde bir kişinin hâkim veya savcı olabilmesi için; Alman olması, Alman Anayasasına sadık kalacağını beyan etmesi, iki devlet sınavını başarı ile geçmiş olması, gerekli sosyal becerilere sahip olması, gerekmektedir.⁵³

⁴⁷ SERT-ÇELİK, Çiğdem, “Almanya’da Hukuk Eğitimi ve Stajyerlik”, *TBB D.*, S. 54, s. 339; PALABIYIK, Hakan, “Çeşitli Ülke Anayasalarında Hâkimlik Savcılık Mesleği ile Hâkimlik Savcılık Teminatının Düzenlenişi”, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi*, s. 2; KONCA, s. 23.

⁴⁸ SERT-ÇELİK, s. 341.

⁴⁹ DENİZKUŞLARI, Fatih / SARI, Cengiz / KUZU, Zeynep / KIRCALI, Sümeyye / AKKUŞ, Soner / YILMAZ, Oğuz Gökhan / DAĞDEVİREN, Tuğba / OKYAR ÇALIŞKIN, Güliz, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık, Yüksek Yargı Organları, Yargı Üst Kurulları”, *Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını* S. 1, s. 1-13, 43-52.

⁵⁰ YURTCAN, Erdener, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Avukatlık Mesleğine İlişkin Bazı Düşünceler”, *IÜHF M*, C. 45, S. 1-4, 1979, s. 889.

⁵¹ SCHRADER, Christian / ÖZKAYA FERENDECİ, Hamide Özden, “Almanya’da Hâkimlerin Seçimine İlişkin Federal Anayasa Mahkemesi’nin Güncel Bir Kararının İncelenmesi”, *MÜHF Hukuk Araştırmalar Dergisi*, S. 23, 2017, s. 548.

⁵² SERT-ÇELİK, s. 345; KONCA, s. 25; Adalet Bakanlığı ABGM, 2016, s. 3; SCNRADER/ÖZMAYA FERENDECİ, s. 547.

⁵³ SCNRADER/ÖZMAYA FERENDECİ, s. 547-548; Adalet Bakanlığı ABGM, 2016, s. 3.

Almanya’da hâkimlik profesyonel veya onursal hâkimler tarafından yürütülmektedir. Alman Hâkim ve Savcılar Kanunu sadece profesyonel hâkim ve savcılar hakkında uygulanmaktadır. Almanya’da hâkim ve savcıların mesleğe kabulleri, atanmaları ve terfi işlemlerini yürüten bağımsız bir üst kurul bulunmamaktadır. Bir hukuk fakültesinde profesörlük unvanını kazanmış her akademisyen hâkimlik görevini yapma vasfına sahip kabul edilmektedir.

Hâkimler Eyalet hâkimleri ve Federal Mahkemelerdeki hâkimler olarak ayrılırlar. Yukarıda saydığımız şartlar Eyalet hâkimleri yani ilk dereceli mahkemeler için geçerlidir. Eyalet hâkimliği için her yıl mezun olanlar arasında sadece ilk %5’e girenler hâkim olabilmektedir.⁵⁴

Almanya’da 1957 yılında “*rechtspfleger*” yani “yardımcı adalet memuru”⁵⁵ yasası ile hâkim olmayan ama işlerinde yardımcı olan bir statü belirlenmiştir. “*Rechtspfleger*” mahkemelerde ve savcılıklarda kendilerine verilen adalet hizmetlerini yerine getirmekle görevli olan adli memurlardır.⁵⁶ Bir diğer deyişle mahkeme idari teşkilatında yükseltilmiş seviyede hizmet veren memurlardır.⁵⁷ Yardımcı Adalet Memurları ile ilgili olarak 1 Temmuz 1970 tarihinde Yardımcı Adalet Memurları Kanunu düzenlenmiştir.⁵⁸

Yardımcı Adalet Memurları, bugün adli teşkilatta karar verici konumda olup çok büyük ve çok küçük mahkeme birimlerindeki görevlerin ifasını yerine getirip cebri icra, çekişmesiz yargı gibi Kanunlarında sayılan görevleri yerine getirmektedirler. Verdikleri kararlar da mahkeme kararı olmaktadır. Yardımcı adalet memurlarının eğitimleri, üç yıl olup eğitim, teorik ve pratik öğrenim bölümlerine ayrılır. Pratik eğitimleri özel olarak seçilmiş sulh mahkemeleri ve savcılıklarda geçirirler. Lise diplomasına sahip herhangi bir üniversitede eğitim yapabilmeye imkânına sahip öğrenciler bu eğitimi alırlar. Eğitimlerini alırlarken, memur gibi saat aralığında gördükleri derslerin yanında üst derece hizmetli memur statüsünde olup azımsanmayacak derecede para alırlar.⁵⁹

B. AVUSTURYA

Avusturya’da üniversiteye girebilmek için lise eğitiminin sonunda yapılan ve üniversiteye kayıt için gerekli “yeterlilik diploması” sağlayan “*matura*” yani lise yeterlilik sınavının başarı ile geçilmesine bağlıdır.⁶⁰ Üniversitelerde tüm hukuk fakültelerinde tek bir hukuk eğitimi verilmektedir.

⁵⁴ SCNRADER/ÖZMAYA FERENDECİ, s. 548.

⁵⁵ LESSİNG, Volker: “Türk Alman Dostluğunun Bağlantı Halkasını Teşkil Eden “Alman Yardımcı Adalet Memuru” (Rechtspfleger) Kimdir?”, (Çev: Bilge Öztan/Fırat Öztan), *AÜHFD*, C. 15, S. 1-4, 1988, s. 348 vd.; AKİL, Cenk, “Alman Yardımcı Adalet Memuru Yasası”, *EÜHFD*, C. 15, S. 1-2, 2011, s. 287-288; FURTUN, Hakan / GÜRLER, Cemalettin, “Alman ve Türk Hukuklarında Adli Hizmet Uzmanlığı-Rechtspfleger Kurumuna Kısa Bir Bakış”, *ABD.*, C. 65, S. 2, 2007, s. 58-60.

⁵⁶ RÜZGARESEN, Cumhuriyet, “İcra Müdürlerinin Statüsü, Hak ve Yetkileri”, www.e-akademi.org, (Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi), S. 133, 2013, s. 2.

⁵⁷ Lessing, s. 349.

⁵⁸ KONCA, s. 25; LESSİNG, s. 364.

⁵⁹ LESSİNG, s. 364.

⁶⁰ BOZKURT, Kutluhan / TÜRE, Murat: “Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi”, *TBBD.*, S. 93, 2011, s. 86 vd.; UYUMAZ, Alper / ERDOĞAN, Kemal, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Hukuk Eğitimi ve Hukuk Kliniği”, *AÜHFD*, S. 64(2), 2015, s. 485.

Eğitim tamamlandıktan sonra herhangi bir sınava girmeden mezunlar, -hâkim-savcı, noter, avukat olmak isteyenler ayırım yapılmaksızın- staja başlarlar.⁶¹

Avusturya'da bir kişinin hâkim olabilmesi için; Avusturya Cumhuriyeti vatandaşı olmak, üniversitelerin hukuk fakültesinden mezun olmak, avukatlık veya noterlik yapmak için gerekli olan beş aylık mahkeme stajını bitirmek, iyi derecede Almanca bilmek, duruşma takibi konusunda engeli olmamak, şartlarına sahip olması gerekmektedir. Söz konusu şartlara sahip olan kişilerin, hâkim ve savcı olmak için müracaat ettiklerinde öncelikle, avukatlık veya noterlik yapmak için gerekli olan beş aylık mahkeme stajını dokuz aya tamamlamaları gerekmektedir. Bu staj daha kapsamlı bir stajdır. Mahkemelere ek olarak, bazı durumlarda savcılık ve cezaevinde de staj yapılabilmektedir. Staj sırasında, her stajyer, staj yaptığı mahkeme hâkiminin denetim ve gözetimi altında bulunmaktadır. Her hâkim, stajyer hakkında mesleki yeteneği, çalışmaları ve kişiliği ile ilgili olarak, üç aylık stajın sonunda detaylı bir değerlendirme raporu hazırlamaktadır.⁶² Böylelikle dokuz aylık dönem sonucunda, stajyer hakkında en az üç hâkim tarafından rapor hazırlanmış olmaktadır. Sonraki aşamada, mahkeme stajını bitiren stajyerlerin, hâkim adayı olabilmek için Hâkim Adayı Bürosuna başvurmaları gerekmektedir.

Hâkim Adayı Bürosuna başvuruları kabul edilenler hâkim adayı unvanı almaktadır. Bu başvurular arasından her yıl hâkim olarak ataması yapılan kişi sayısı elli ila altmış arasında değişmektedir. Dokuz aylık mahkeme stajını tamamlayanlar arasından hâkim adayı olarak atanacakların belirlenmesinde; staj yapılan mahkeme hâkimlerinin raporları (En belirleyici faktör bu raporlardır), mahkeme stajı sırasında aldıkları ekstra kurslarda girdikleri sınavların sonuçları, Bölge İstinaf Mahkemesi Başkanının stajyer ile yaptığı mülakat, kanunen zorunlu olmasa da yerleşmiş bir uygulama olan sağlık kontrolü, psikologlar tarafından bağımsız olarak yapılan psikolojik yeterlilik testi sonuçları, göz önünde bulundurulmaktadır.⁶³

Psikolojik yeterlilik testinde stajyerin; Karakteri, zekâsı, grup tartışmalarındaki performansı, karar verme yeteneği, çalışma hızı, kendini ifade etme yeteneği, değerlendirilmektedir. Psikolojik yeterlilik testi sırasında, stajyer ile mülakat da yapılmakta olup, testin amacı hâkim adayı seçimine ilişkin karar verilmesini kolaylaştırmak, karara temel teşkil edecek veri sayısını artırmaktır. Bölge İstinaf Mahkemesi Başkanları, yukarıda sayılan ölçütler uyarınca bir değerlendirme yaptıktan sonra, hâkim adayı kadrolarına atanmasını uygun gördükleri adayları Adalet Bakanına bir liste halinde bildirmektedir.⁶⁴ Hâkim adayı kadrolarına atama yapma yetkisi Adalet Bakanına aittir. Adalet Bakanı kural olarak, Bölge İstinaf Mahkemesi Başkanının kendisine sunduğu liste ile bağlı değildir. Ancak uygulamada teamül olarak Adalet Bakanı listeye müdahale etmemektedir. Dokuz aylık mahkeme stajı sonrasında hâkim adaylığına kabul edilen kişi, üç yıl süre ile eğitime tabi tutulmaktadır. Bu da toplamda dört yıllık bir süreç almaktadır.⁶⁵

⁶¹ **BOZKURT/TÜRE**, s. 92; **UYUMAZ/ERDOĞAN**, s. 486.

⁶² **KOCAOĞLU**, Serhat Sinan, "Türkiye Cumhuriyeti Yargı Sisteminin Temel Sorunu 'Hâkim (&Savcı) Niteliği' ve Bu Hususta Eklektik Bir Çözüm Önerisi", *ABD.*, (2011/3), s. 49 vd.; Adalet Bakanlığı ABGM, 2016, s. 5

⁶³ Bkz: **KOCAOĞLU**, 2011(3), s. 50 vd.; Adalet Bakanlığı ABGM, 2016, s. 5.

⁶⁴ **KOCAOĞLU**, 2011(3), s. 50 vd.; Adalet Bakanlığı ABGM, 2016, s. 5.

⁶⁵ **KONCA**, s. 27-28; **KOCAOĞLU**, 2011(3), s. 50 vd.; **BOZKURT/TÜRE**, s. 94.

Eğitim sonunda yazılı ve sözlü olarak hâkimlik sınavı yapılmaktadır.⁶⁶ Avusturya mevzuatına göre hâkimleri atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Fakat uygulamada Cumhurbaşkanı, Yargıtay üyeleri veya Bölge Adliye Başkanları gibi üst düzey hâkimleri atamakta olup, alt dereceli hâkimleri atama yetkisini Adalet Bakanına devretmiştir. Savcılar açısından mesleğe kabul; Avusturya’da savcılar açısından mesleğe hâkimlere benzer ilk giriş usulü bulunmamaktadır.⁶⁷ Savcılar, hâkimler arasından seçilmektedir.⁶⁸

Avusturya’da yardımcı adalet memurluğu “*rechtspfleger*”⁶⁹ 1926 yılından beri olan bir meslektir. Bu kurum Yardımcı Adalet Memuru Yasası ile düzenlenmiştir. Yardımcı adalet memurları, medeni yargıda çoğunluğu rutin işler olmak üzere işlerin yüzde seksen beşini hallettiği söylenmektedir.⁷⁰

Yardımcı adalet memurluğu kadrosuna, “*matura*” sınavını veren ve mahkeme kaleminde çalışan kişiler başvurabilirler. Bölge adliye mahkemeleri tarafından başvuranlara yazılı sınav yapılır. Başarılı olanlar yardımcı adalet memuru adayı olurlar ve üç yıl süren bir eğitime tabi tutulurlar. Bu eğitim sonunda da sınav yapılmaktadır. Bu sınavda başarılı olanlar yardımcı adalet memuru diploması alırlar.⁷¹ Yardımcı adalet memuru kanununda sayılan çekişmeli ve çekişmesiz yargı işlerini yapmaktadırlar. Çekişmesiz yargı işlerinde çok önemli bir fonksiyona sahiptirler.⁷² Verdikleri kararların yargısal olması Avusturya Anayasası’nın 87a maddesinde güvence altına alınmış ve bağımsız oldukları belirtilmiştir.⁷³

C. FRANSA

Fransa’da hâkim ve savcı atamaları, Yargı organlarının bağımsızlığı amacı ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yapılır.⁷⁴ Fransa’da hâkim ve savcılık mesleğine kabul üç farklı şekilde gerçekleşmektedir. İlk ikisi adaylığa kabul olup üçüncüsü ise doğrudan mesleğe atama şeklinde olmaktadır. Hâkim-Savcı stajyerliği için üç farklı yarışma sınavı açılmaktadır. Bu sınavlar; yeni mezunlara, dört yıllık görev süresini tamamlamış memurlara, sekiz yıllık mesleki tecrübesi bulunanlara, yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu sınavları kazananlar Adalet Bakanı Kararnamesiyle hâkim savcı stajyeri olarak atanmaktadır.

Ülkemizde olduğu gibi Fransa’da da adli yargı ile idari yargı ayrılmaktadır ve eğitimleri de buna göre verilmektedir. İdari yargı hâkimleri sınav usulü ile devlet memurları, avukatlar ve akademik derece sahibi hukukçular arasından da seçme sınavı ile mesleğe alınmaktadırlar. Sınavda

⁶⁶ KONCA, s. 28; BOZKURT/TÜRE, s. 94.

⁶⁷ Adalet Bakanlığı ABGM, 2016, s. 5.

⁶⁸ KOCAOĞLU, 2011(3), s. 50 vd.

⁶⁹ ATALI, Murat, *Avusturya Hukukunda Çekişmesiz Yargı*, *Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-IV*, Ankara, 30 Eylül–1 Ekim 2005; TBB Yayını, Ankara 2006, s. 73.

⁷⁰ ATALI, s. 74; KONCA, s. 29.

⁷¹ Bu konudaki açıklamalar için bkz: KONCA, s. 29.

⁷² ATALI, s. 74.

⁷³ AKCAN, s. 282; KONCA, s. 29.

⁷⁴ ÇELİK, Cemil / YILMAZ, Yunus, “Fransa’da Yargı Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı”, e-akademi, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=FRANSA%92DA%20YARGI%20BA%20DOIMSIZLI%D0I%20VE%20HAK%20DM%20TEM%20DDNATI&kimlik=742032687&url=makaleler/celik-yilmaz-1.htm> (Erişim Tarihi 11.02.2019)

başarılı olanlar Ulusal İdare Okulu'ndan eğitim alırlar. Adli yargıda hâkim ve savcılarını yetiştiren kurum ise Ulusal Hâkimlik ve Savcılık Okulu'dur.

Mezunlara açılan sınavda; otuz bir yaşını doldurmuş, yüksek lisans ve dengi bir diplomaya sahip, medeni hakları kullanma ehliyetine ve iyi ahlaki özelliklere haiz, fiziksel olarak uygun, askerlikle ilişkisi olmayan, Fransız vatandaşları girebilirler. En az dört yıl boyunca kamu görevinde bulunmuş devlet memurları için açılan sınavda; sınavın yapıldığı yılın ocak ayında kırk sekiz buçuk yaşını doldurmamış olmamaları aranmaktadır. Bunun haricindeki diğer şartlar mezunlardan açılan sınava gireceklerde aranan şartlar ile aynıdır. En az sekiz yıllık mesleki tecrübesi bulunan özel sektörde veya seçimle iş başına gelinen hizmetlerde mesleki deneyim elde etmiş ve kırk yaşını aşmamış kişiler de bu sınav ile alınmaktadır.⁷⁵

Seçme sınavını kazanan adaylar ortama üç yıllık bir eğitim alırlar.⁷⁶ Eğitim sonunda yeterlilik sınavı ve sözlü olan sınıflandırma sınavlarına tabi tutulurlar. Başarı ile geçenler atanırlar, sınıflandırma sınavında başarısız olanlar tekrar sınava alınırlar bir kez daha başarısız olanlar okuldan uzaklaştırılır ve başka bir kadroya da atanamazlar.⁷⁷

SONUÇ

Geçmişten günümüze insanın var olmasının getirdiği gereklerden biri olarak yargı ve yargılama faaliyeti görülmektedir. Yargılama faaliyetini yerine getirmek üzere İslâm devletlerinde kadılar görevlendirilmiş, günümüzdeki hâkimlik mesleğini icra etmişlerdir. Yargılama faaliyetinin önemi üzerine hâkim ve savcılar nasıl alınmalı ve ne gibi aşamalardan geçtikleri takdirde adaleti sağlamak adına doğru kararlar alabilir hususu her toplumda ve her dönemde düşünülmüş, buna göre bazı ölçütler belirlenmiş ve zamanın şartlarına göre bunlar revize edilmiştir.

Ülkemizde hâkim ve savcı olmak için yazılı yarışma sınavı ve mülakat sonrasında başarılı olmak gerekmektedir. Bu şekilde başarılı olanlar aday olarak atanmaktadır. Adaylar, mesleğe yönelik eğitim alarak belirli sürede adaylıklarını tamamlamakta ve sonrasında mesleğe kabulleri yapılarak hâkim ve savcı olarak atanmaktadır. Adaylık döneminde, staj yapılan yerlerde uygulamayı görerek tecrübe sahibi olmaları beklenmektedir. Günümüzde beklenen tecrübenin adaylık döneminde tam olarak sağlanamadığı anlaşılmakta ve bunun için de bazı çözümler aranmaktadır.

Adayların kısa sürede sorumluluk yüklenmeden verilen eğitim sonucunda mesleğe atanmaları, doğru kararlar verebilmelerini de etkilemektedir. Bu nedenle adayların daha etkin ve verimli olmaları için ara bir uygulama olarak bazı sorumluluklar verilerek ve kısa süreçte değil daha uzun süreçte sınanmalarının daha doğru olacağı düşünülmektedir. Avrupa ülkelerinden, Almanya ve Avusturya'da meslek olarak adalet sistemine katılan hâkim yardımcılığı müessesesi de dikkate alınarak yeni bir model getirilmesi planlanmaktadır. Bu düşüncelerle getirilmesi hedeflenen hâkim yardımcılığı için adayların öncelikle Almanya'daki devlet sınavına benzer şekilde "Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı"na girerek başarılı olması gerekmektedir.⁷⁸ Daha sonra adaylar hâkim ve savcı yardımcılığı için açılan

⁷⁵ KONCA, s. 32; KOCAOĞLU, s. 53.

⁷⁶ OĞUZ, Fuat, "Hukukun Üstünlüğü ve Ekonomik Gelişme", Demokrasi Platformu Dergisi, Sayı: 2, 2005, s. 141; KONCA, s. 33; KOCAOĞLU, s. 54.

⁷⁷ KONCA, s. 55.

⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, "Yargı Reformu Stratejisi, Hedef 3.2, Hedef 3.3", Mayıs 2019, s. 42,43

sınava tabi tutulacaktır. Bu kadroda geçen belirli görev süresinden sonra hâkimlik ve savcılık mesleğine geçilebilmesi için de ayrı bir sınav uygulanacaktır.⁷⁹ Hâkim ve savcı yardımcılığında iken bu kişiler basit usuli işlem gerektiren kararlar verebilir ya da hâkim işlerini kolaylaştıracak bazı tedbirleri alabilir. Hâkim ve savcı yardımcılığındaki temel amaç hâkim ve savcılık mesleğinin daha başında olan kişilerin uygulamada ağır bir sorumluluk almadan mesleği tanıyabilmesi ve ara ara da belirli sınavlardan geçerek kendini yetiştirebilmesidir. Bu sayede hâkim ve savcı yardımcılarının ileride mesleği daha iyi icra edebilmeleri için adalet hizmetlerine katılımları sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

AKCAN, Recep, “Hâkimin Vasıfları”, *SDÜHFD*, C. 4, S. 2, s. 271-300.

AKİL, Cenk, “Alman Yardımcı Adalet Memuru Yasası”, *EÜHFD*, C. 15, S. 1-2, s. 287-309.

ANIL, Yaşar Şahin, *Osmanlı’da Kadılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

ARIK, Fedâ Şamil, “Osmanlı’da Kadılık Müessesesi 1”, *OTAM*, S. 8, s. 1-71.

ARSLAN, Ramazan / **TAŞPINAR**, Sema, “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi”, *AÜHFD*, C. 53, S. 1, s. 1-25

ATALI, Murat, “Avusturya Hukukunda Çekişmesiz Yargı, Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-IV, Ankara, 30 Eylül–1 Ekim 2005”, *TBB Yayını*, S. 108, s. 50-105.

ATAR, Fahrettin, “Kadı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, s. 66-69.

ATAR, Fahrettin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979.

AVCI, Mustafa, “Adli, İdari ve Askeri Hâkimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *AÜHFD*, C. 61, S. 3, s. 887-923.

BERKİ, Ali Himmet, *İslâm Şeriatinde Kaza (Hüküm ve Hâkimlik) Tarihi ve İftâ Müessesesi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1962.

BOZATAY, Şeniz Anbarlı / **DEMİR**, Konur Alp, “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 71-89.

BOZKURT, Kutluhan / **TÜRE**, Murat, “Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi”, *TBB Dergisi*, S. 93, s. 82-107.

CİN, Halil / **AKGÜNDÜZ**, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi 1: Kamu Hukuku*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990.

⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, “Yargı Reformu Stratejisi, Hedef 3.2, Hedef 3.3”, Mayıs 2019, s. 42,43

CİN, Halil-**AKYILMAZ** Gül, Türk Hukuk Tarihi, Sayram Yay., Konya, 2011.

ÇAKILCI, Diren, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü’l-Kuzât”, *Mediterranean Journal of Humanities* mjh.akdeniz.edu.tr III/1, 2013, s. 89-110.

ÇELİK, Cemil / **YILMAZ**, Yunus, “Fransa’da Yargı Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı”, e-akademi, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=FRANSA%92DA%20YARGI%20BA%20D0IMSIZLI%D0I%20VE%20HAK%DDM%20TEM%DDNATI&kimlik=742032687&url=makaleler/celik-yilmaz-1.htm> (Erişim Tarihi 11.02.2019)

DENİZKUŞLARI, Fatih / **SARI**, Cengiz / **KUZU**, Zeynep / **KIRCALI**, Sümeyye / **AKKUŞ**, Soner / **YILMAZ**, Oğuz Gökhan / **DAĞDEVİREN**, Tuğba / **OKYAR ÇALIŞKAN**, Güliz, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık, Yüksek Yargı Organları, Yargı Üst Kurulları”, *Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını* S. 1, s. 1-13,43-52.

DOĞAN, Recai, “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”, *AÜİFD*, C. 37, S. 1, s. 407-442.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*, 1. Baskı, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2004.

ERÇİN, Abdülkadir, “Osmanlı Devleti’nde Kadı ve Şer’i Mahkemeler”, *BAYTAM*, C. 2, S. 1, s. 15-23.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin, *İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda, Yargı Bağımsızlığı*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.

FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer / **KILIÇ**, Selda, “Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu (Kadis und Stellvertreten vor der Tanzimat-Ara)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIV, S. 38, s. 31-55.

FURTUN, Hakan / **GÜRLER**, Cemalettin, “Alman ve Türk Hukuklarında Adli Hizmet Uzmanlığı-Rechtspfleger Kurumuna Kısa Bir Bakış”, *A.B.D.*, C. 65, S. 2, s. 58-60.

GÖL, Yavuz Selim, “Abbâsiler Döneminde Kâdı’l-Kudâtılık”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, Sayı 1, Bahar 2018, s. 12 vd.

IŞIKTAÇ, Yasemin, “Türk Hukuk Devriminin Felsefesi”, *MÜSBED*, Atatürk’ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, s. 117.

İLHAN, Cengiz, *Günümüz Türkçe’siyle Mecelle*, 2014, Yetkin Yayınları, Ankara.

İMAMOĞLU, Hüseyin Vehbi, “Hz. Peygamber Döneminde Hukuksal Gelişim ve Yargısal Örgütlenme”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 2, s. 161.

- İPŞİRLİ**, Mehmet, “Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülâzemet Sisteminin Önemi ve Rumeli Kadiaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülâzemet Kayıtları”, *GDAAD.*, S. 10-11, s. 221-231.
- İPŞİRLİ**, Mehmet, “Osmanlı İlmiye Mesleği Hakkında Gözlemler”, *The Journal Of Ottoman Studies VII-VIII, Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 7-8, s. 273-28.
- KAHVECİ**, Nuri / **KALENDER**, Abbas, “İlk Dönem İtibariyle İslam Hukukuna Göre Hâkim Tayininde Aranılan Kriterler”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, s. 1-20.
- KILIÇ**, Cihan, “Osmanlı İlmiye Teşkilatında Kariyer Sistemi”, *TARR*, C. 3, S. 1, s. 153-170.
- KOÇAOĞLU**, Serhat Sinan, “Türkiye Cumhuriyeti Yargı Sisteminin Temel Sorunu ‘Hâkim (&Savcı) Niteliği ve Bu Hususta Eklektik Bir Çözüm Önerisi””, *A.B.D.*, S. 3 (2011), s. 15-84.
- KOÇİNKAĞ**, Mansur, “Hicrî İlk İki Asırda Irak’ta Görev Yapan Kadılar”, *Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, S. 11, s. 30.
- KONCA**, Nesibe Kurt, “Hâkim Yardımcılığı Kurumu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *SETA*, 2016.
- KOŞUM**, Adnan, “İslam Hukukunda Kadının Yargıçlığı Problemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2003/1, S. 10, s. 63-75.
- KOYUNCU**, Nuran, “Hukuk Mektebinin Doğuşu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. XVI, Y. 2012, S. 3, s. 163-171.
- OĞUZ**, Fuat, “Hukukun Üstünlüğü ve Ekonomik Gelişme”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, S. 2, s. 171-184.
- ORTAYLI**, İlber, “Osmanlı Kadısı Tarihi Temeli ve Yargı Görevi”, *AÜSBFD.*, C. 30, s. 117-128.
- ÖZKORKURT**, Nevin Ünal, “Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı’da ve Günümüz Türkiye’sinde Yargıya Genel Bir Bakış”, *AÜHFD.*, C. 57, S. 2, s. 225 vd.
- LESSİNG**, Volker, “Türk Alman Dostluğunun Bağlantı Halkasını Teşkil Eden ‘Alman Yardımcı Adalet Memuru’ (Rechtspfleger) Kimdir?”, (Çev.: Bilge Öztan-Fırat Öztan), *AÜHFD*, C. 40, S. 1, s. 347-371.
- PALABIYIK**, Hakan, “Çeşitli Ülke Anayasalarında Hâkimlik Savcılık Mesleği ile Hâkimlik Savcılık Teminatının Düzenlenişi”, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi*, 2011.
- PINAR**, Atilla, “Yerelden Evrensele Mütevazı Bir Türk Katkısı, Türk Hukukunda Hâkimin Vasıfları, Ahlak ve Adabı”, *TBB Dergisi*, S. 104, s. 321-344.
- RÜZGARESEN**, Cumhur, “İcra Müdürlerinin Statüsü, Hak ve Yetkileri”, www.e-akademi.org, (*Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*), S. 133, s. 1-20

SANCAK, Yusuf / **KIYAK**, Emre, “Günümüz Türkçesiyle Mecelle’nin On Altıncı Kitabı Kitâbü’l Kazâ Günümüz Düzenlemeleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *SÜHFD.*, C. 22, S. 2, s. 45-105.

SCHRADER, Christian / **ÖZKAYA FERENDECİ**, Hamide Özden, “Almanya’da Hâkimlerin Seçimine İlişkin Federal Anayasa Mahkemesi’nin Güncel Bir Kararının İncelenmesi”, *MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi*, S. 23, s. 547-558.

SERT-ÇELİK, Çiğdem, “Almanya’da Hukuk Eğitimi ve Stajyerlik”, *TBBD.*, S. 54, s. 339-346.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADALET BAKANLIĞI, “Yargı Reformu Stratejisi, Hedef 3.2, Hedef 3.3”, Mayıs 2019.

UYGUR, Gülriz, “Hukuk Etiğine Giriş”,

http://www.bahum.gov.tr/bahumetik/kose_yazileri/makale_yazi/1_makale.htm (Erişim Tarihi: 31.01.2019).

UYUMAZ, Alper / **ERDOĞAN**, Kemal, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Hukuk Eğitimi ve Hukuk Kliniği”, *AÜHFD*, S. 64(2), s. 459-505.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

ÜÇOK, Coşkun / **MUMCU**, Ahmet / **BOZKURT**, Gülnihal, *Türk Hukuk Tarihi*, 13. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.

YILDIRIMER, Şahban, “İslam Hukukunda Yargıç Etiği” , *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi-www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633*, S. VIII, s. 33-50.

YILMAZ, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, 5. Bası, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 1996.

YURTCAN, Erdener, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Avukatlık Mesleğine İlişkin Bazı Düşünceler”, *İÜHFM*, C. 45, S. 1-4, s. 889-914.